

Динамічність та неоднозначність судової практики завжди дає привід для дискусій та аналізу. Цього разу про останні тенденції та перспективи судової практики «УЮ» розповідав партнер юридичної фірми «Антика» Андрій Кузнецов

АНДРІЙ КУЗНЕЦОВ:

«ОЧІКУЄМО ЩЕ БІЛЬШЕ СПОРІВ ІЗ ФІСКАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ»

Пане Андрію, які категорії спорів, з вашого досвіду, набули популярності останнім часом і які продовжують демонструвати стабільність? З чим це пов'язано?

Загалом тенденції щодо популярних категорій спорів, які спостерігалися у 2012 році, залишилися актуальними і цього року. Така ситуація обумовлена здебільшого двома взаємопов'язаними чинниками: складною економічною ситуацією в країні, як і в світі загалом, та агресивною фінансовою політикою держави, спрямованою на поповнення державного бюджету.

Зниження ділової активності та невисокий рівень довіри суспільства до судової системи обумовлюють зменшення кількості судових спорів у цілому. Учасники ринку сьогодні віддають перевагу «позасудовим» механізмам захисту своїх прав, а до суду намагаються звертатися лише у крайньому випадку — або за відсутності можливості домовлятися, або коли вже немає чого втратити.

З іншого боку, найбільш питому вагу в судовій практиці на сьогодні займають спори з державою. Традиційно для останніх років — це справи за участю органів державної податкової служби. Не менша кількість справ стосується оскарження рішень митних органів.

Щодо спорів, які виникають у рамках приватних правовідносин, то основними категоріями справ залишаються справи про банкрутство, захист права власності та про стягнення заборгованості за договорами.

А які нові механізми судового захисту з'явилися останнім часом?

Механізми судового захисту порушених прав та інтересів наразі майже не відрізняються від тих, які використовувалися у минулих роках. Це обумовлено, перш за все, положеннями чинного законодавства про те, що способи захисту прав та законних інтересів визначаються законом

або договором. Як правило, суди не потурають появі нових, невідомих чинному законодавству, способів захисту. Тому можна говорити лише про нові особливості застосування тих чи інших способів захисту в судовій практиці.

У цьому контексті можна відзначити тенденцію використання норм європейського права та рішень Європейського суду з прав людини під час розгляду справ національними судами. Як приклад можна навести використання адміністративними судами принципу справедливої рівноваги між загальними інтересами суспільства і правом людини на захист своєї власності. Взавши до уваги цей принцип, суди захистили інтереси фізичної особи у спорі про скасування владного припису, оскільки знесення будинку було б явно неспіврозмірним заходом за, можливо, самовільне зайняття земельної ділянки, зважаючи на мізерний розмір виходу за межі своєї ділянки, відсутність порушення прав власності інших осіб та сумлінність власника будинку.

Якщо вже говорити про рішення судів, то які з тих, що були винесені у 2013 році, ви вважаєте знаковими?

Найбільш знаковими для судової практики у цьому році вбачається низка рішень Верховного Суду України, які були винесені у спорах в рамках інвестиційних відносин з будівництва. Не секрет, що, попри постійні прагнення законодавця удосконалити механізми інвестування

➤ ЗАЛИШАЄТЬСЯ АКТУАЛЬНОЮ ТЕНДЕНЦІЯ ЩОДО ПЕРЕДАЧІ ПРИВАТНИХ СПОРІВ НА РОЗГЛЯД МІЖНАРОДНИМ АРБІТРАЖАМ ТА ІНОЗЕМНИМ СУДАМ

в житлове будівництво, правове становище інвесторів, якими зазвичай є фізичні особи, є дуже хитким. Така ситуація пов'язана з тим, що більшість моделей інвестування передбачають лише існування між інвестором та забудовником зобов'язальних правовідносин, без будь-яких прав безпосередньо на кінцевий об'єкт інвестування. Відтак, у разі недобросовісних дій забудовника чи інших осіб, які мають наслідком відсудження або втрату об'єкта забудовником в інший спосіб, інвестор може захищати лише наявні у нього права вимоги до забудовника, що існують у межах зобов'язання із забудовником, та лише вимагати від останнього справедливої компенсації, що нерідко є неможливим. А у низці рішень Верховний Суд України кваліфікував повністю оплачене майнове право на набуття у власність квартири як відоме європейським правопорядкам «право очікування» — обмежене речове право. Це означає, що вказані права є абсолютними та захищаються від будь-яких третіх осіб, а не лише від контрагента за договором.

У яких галузях господарської діяльності сьогодні спостерігається найбільше спорів? І чого очікувати від наступного року?

Як уже зазначалося, на цьому етапі більшість спорів виникають у рамках податкових відносин. Якщо говорити про

приватноправові спори, то чимала їх кількість має своїм предметом захист права власності та примусове виконання договорів. Вони є, так би мовити, універсальними, тому навряд чи можна наразі говорити про галузь економічної діяльності, яка за кількістю спорів значно переважає іншу. Можливо, в майбутньому судовий бум очікує ІТ-індустрію, якщо вона продовжуватиме нарощувати активність, а Україна під впливом розвинутих країн буде більш суворо ставитися до порушень у сфері інтелектуальної власності.

Утім, на сьогодні можна з упевненістю припустити, що наступного року збільшиться кількість спорів з Антимонопольним комітетом України, який недавно відкрито заявив про перехід від суто наглядових функцій до функцій фіскальних. Крім того, немає підстав для зміни тенденцій 2013 року щодо передачі приватних спорів на розгляд не національним судам, а міжнародним арбітражам, що пов'язано із зменшенням довіри бізнесу до українських судів.

Законодавці активно взялися за реформування судової системи. 2013 рік узагалі став урожайним: зокрема, наразі активно обговорюються законопроекти щодо внесення змін до Конституції України у сфері судострою та щодо повноважень ВСУ, а також закон щодо виконання судових рішень, що набув чинності 16 жовтня. Як впливатимуть ці нормативні акти на судову практику?

2013 року законодавець продовжує судову реформу. Але з-поміж усіх законодавчих проєктів найважливішим нині вбачається питання реанімації правового статусу Верховного Суду України. На сьогодні можна констатувати, що всі учасники дискусії погоджуються з тим, що роль ВСУ має бути зміцнена, хоча повернення всіх повноважень, які належали цьому суду до 2010 року, не буде. Зокрема, жваво обговорюється можливість прийняття Верховним Судом остаточних рішень у справі, повернення повноважень з узагальнення практики застосування норм права та надання їм більшого значення через вказівку обов'язкового виконання судами та іншими органами влади, можливість звернення до суду з приводу неоднакового застосування процесуальних норм про підвідомчість. Останнє є вельми важливим, особливо якщо згадати так досі й не розв'язану остаточно проблему юрисдикції земельних спорів та спорів з Антимонопольним комітетом.

А яким став 2013 рік для судового департаменту ЮФ «Антика»? Досягнення, найцікавіші проєкти, виграні спори...

У контексті судової практики ЮФ «Антика» ми можемо відзначити, що серед судових справ, в яких брала участь наша фірма, більшість у 2013 році стосувалася спорів з податковою службою та митними органами, захисту прав на нерухомість, спорів про захист прав споживачів, про банкрутство, виконання договорів та достатньо складних трудових спорів. Були справи і на десятки мільйонів, і такі, які мали певний резонанс у суспільстві. Усі вони по-своєму цікаві, але для себе вважаю найцікавішими ті, які можна порівняти з грою в шахи. Своїми досягненнями ми вважаємо питому вагу виграних спорів та задоволення наших клієнтів.